

HACI BEDİR AĞA'NIN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

MEHMET GÜNDÜZ*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Hacı Bedir Ağa'nın Millî Mücadele'de ki rolünü ve TBMM'deki faaliyetlerini ortaya koymaktır. Kâhta merkez olmak üzere Adıyaman bölgesinde geniş arazilere ve büyük bir aşirete sahip olan Hacı Bedir Ağa Millî Mücadeleyi ve Mustafa Kemal Paşa'yı desteklemiştir. Sivas Kongresi'ni engellemeye çalışan Ali Galip ve arkadaşlarına engel olan Hacı Bedir Ağa Antep ve Urfa savunmalarına büyük katkı sağlamıştır. Bu mücadelelere bizzat katılan Hacı Bedir Ağa Antep savunmasında yaralanmıştır. Bu başarılarından dolayı İstiklal Madalyası alan Hacı Bedir Ağa üç dönem üst üste milletvekilliği yapmıştır. TBMM'nin birinci ve ikinci dönemlerinde Malatya milletvekilliği yapmıştır. TBMM'nin üçüncü döneminde ise Kars milletvekilliği yapmıştır. Meclis çalışmalarında da Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen Hacı Bedir Ağa 1927'de Tarsus'ta ölmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bedir Ağa, Ali Galip, Adıyaman, Malatya, Güney Cephesi, Antep Savunması, Urfa Savunması, Mustafa Kemal Paşa.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul Erkek Lisesi, İstanbul, ekalimoz@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4642-4189 DOI: 10.33419/aamd.642373
Makale Gönderim Tarihi: 31.10.2018 Makale Kabul Tarihi: 28.06.2019

THE ROLE OF HACI BEDİR AĞA IN NATIONAL STRUGGLE AND THE ACTIVITIES IN THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the role of Hacı Bedir Ağa in the National Struggle and his activities in the GNAT. Hacı Bedir Ağa, who had large lands and a large tribe in the Adıyaman region, supported the National Struggle and Mustafa Kemal Pasha. Hacı Bedir Ağa, who stopped Ali Galip and his friends who tried to prevent Sivas Congress, made a great contribution to Antep and Urfa defense. Hacı Bedir Ağa, who personally participated in these struggles, was injured in Antep defense. Hacı Bedir Ağa, who received the Medal of Independence for his achievements, served as a deputy for three consecutive terms. He served as deputy of Malatya in the first and second periods of the Turkish Grand National Assembly. In the third period of Parliament, he was the representative of Kars. In 1927, Hacı Bedir Ağa, who supported Mustafa Kemal Pasha in the parliamentary work, died in Tarsus.

Keywords: Hacı Bedir Ağa, Ali Galip, Adıyaman, Malatya, South Front, Antep Defense, Urfa Defense, Mustafa Kemal Pasha.

GİRİŞ

XX. yüzyılın başlarında Avrupa devletleri arasındaki rekabetin savaşa dönüşmesi dünya için oldukça ağır sonuçlar doğurmuştur. Bu rekabetten en çok yara alan devletlerden biri Osmanlı Devleti'dir. I. Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti kayıtsız şartsız teslim belgesi niteliğinde olan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiş ve kaderini İtilaf Devletleri'nin eline bırakmak zorunda kalmıştır. Fakat bu durum Osmanlı devlet adamları arasında da ciddi tartışmalara da yol açmıştır. Mondros'a karşı olan devlet adamları devleti bu darboğazdan kurtarmak için harekete geçmiştir. İtilaf Devletleri ise daha önce kendi aralarında imzaladıkları gizli antlaşmalar çerçevesinde, Osmanlı Devleti'ni paylaşmaya ve bu amaçla da birçok yeri işgal etmeye başlamışlardır. Yurdun birçok yerinin Mondros Ateşkes Antlaşması'na dayandırılarak çoğu zaman basit gerekçelerle İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi, halkı savunacak düzenli birliklerin çoğunun dağıtılmış olması yerel ve bölgesel direnişlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kuva-yı Millîye olarak adlandırılan bu direniş örgütleri yurdun çeşitli bölgelerinde işgalcilerle mücadeleye etmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İstanbul'a dönen Mustafa Kemal Paşa burada yurdun kurtuluşu için birçok Osmanlı devlet adamı gibi çareler aramaya başlamıştır. Ancak İstanbul'da bir şey yapmanın pek mümkün olmadığı gören Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya resmî bir görevle geçmenin yollarını aramış ve sonunda Dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya geçme imkânı bulmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a gider gitmez yurdun işgallerden kurtarılabilmesi için Anadolu'nun birçok yerine telgraflar göndererek Millî Mücadele'ye destek aramıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu çağrısına olumlu cevap veren ve Millî Mücadele'ye destek verenlerden biri de Adıyaman'dan Hacı Bedir Ağa'dır. Hacı Bedir Ağa ve aşiretinin sahip olduğu arazilerin genişliği ile ellerindeki silahlı güç bu bölgede etkili olmalarını sağlamıştır. Hacı Bedir Ağa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya desteği Millî Mücadele'nin özellikle Güney Cephesi'nde başarılı olmasında mühim bir rol oynamıştır. Bu mühim role rağmen Hacı Bedir Ağa ile ilgili olarak doğrudan yapılmış bir çalışmanın olmaması bu konuda bu araştırmaya zemin hazırlamıştır. Hacı Bedir Ağa ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler bulunmakla birlikte konu bir bütün olarak incelenmemiştir. Hacı Bedir Ağa'nın hem Millî Mücadele'deki rolünü hem de TBMM'deki faaliyetlerini ortaya koyabil-

mek için TBMM tutanakları başta olmak üzere dönemin görgü tanıklarının anlatımları, arşiv belgeleri, dönemin basını ile diğer ilgili kaynaklar incelenmiştir.

I. Hacı Bedir Ağa

Rişvan Aşireti'nin¹ Kâhta'da yerleşik Zürevkan kolunun lideri olan Hacı Bedir Ağa 1872 yılında Kâhta'nın Koluk (Kolk, Kölük) köyünde doğmuştur. Hacı Bedir Ağa Rişvan Aşireti Reisi Hacı Hüseyin Ağa ile Ayşe Hanım'ın oğludur.² Babası bir suikaste kurban gidince Hacı Bedir Ağa aşiretin başına geçmiştir.³ Adıyaman bölgesinde geniş arazi sahibi bir ailenin oğlu olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşan Hacı Bedir Ağa Millî Mücadele'de yıllarında hem bölgesinde hem de Ankara ve çevresinde önemli görevler ifa ederek Mustafa Kemal Paşa'ya büyük destek vermiştir.⁴ Hacı Bedir Ağa'nın Mustafa Kemal Paşa'yı desteklemesi ve milletvekili olarak Meclis'e girmesi Rişvan aşiretinin siyasi etkinliği de zamanla artırmış ve Kâhta'nın kaderini de değiştirmiştir. Nitekim Kâhta 1923'te kaza iken Malatya'ya bağlı bir ilçeye dö-

- 1 Osmanlı kaynaklarında 1540 yılında zikredilen Rişvan Aşireti, XVI. yüzyıl başlarında Malatya sancağı sınırları içindeki Kâhta kazasını kışlak, Sürgü ve Bulam köyleri arasındaki yaylaları yaylak olarak kullanmıştır. Rişvan Aşireti XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kâhta kazasının bir kısım nahiyeleri ile Hısn-ı Mansur (Adıyaman) kazasının bazı mezralarında yarı yerleşik duruma geçerek hayvancılık ve ziraatla uğraşmışlardır. XVII. yüzyılda Maraş eyaletinde yayılma gösteren aşiret, XVIII. yüzyıldan itibaren bir yandan kuzey yönünde ilerleyerek Kastamonu'ya kadar gitmiş, diğer taraftan batı istikametinde konup göçerek Batı Anadolu'da; Denizli, Manisa ve İzmir'e yayılma göstermiştir. Nihayet Rişvan Aşireti mensuplarının Rumeli'de; Edirne, Varna ve Silistre sancaklarına kadar gidip yerleşmişlerdir. Rişvan Aşireti'ne mensup oymaklar yerleştikleri yerlerde kendi adlarını taşıyan köyler kurmuşlardır. Rişvan Aşireti XVII. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı Devleti özellikle, Rusya ve İran'a karşı giriştiği seferlerde Osmanlı Ordusu'na asker vermiştir. Aşiret aynı dönemlerde Anadolu'nun muhtelif yerlerinde meydana gelen isyanların bastırılmasında da devlete destek olmuştur. Hiçbir dönemde devlete karşı herhangi bir isyana kalkışmayan ve bir isyanın içerisinde de yer almayan Rişvan Aşireti genellikle Osmanlı Devleti yöneticileri ile bir işbirliği ve dayanışma içinde olmuştur. Malatya sancağı XIX. Yüzyılın ortalarına kadar malikâne suretinde Rişvan Aşireti'ne verilmiştir. Faruk Söylemez, **Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi: Rişvan Aşiret Örneği**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011, s.287-290.
- 2 https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html, Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2018
- 3 Kawa Demircioğlu, "Reşwanlara Bağlı Aşiret Kolları", <http://www.kahtahaber.com/?/reswanlara-bagli-asiret-kollari-2234y.htm>, Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2018.
- 4 Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, C III, s. 725.

nüştürülmüştür. 1925 yılında ise Hacı Bedir Ağa'nın girişimleri ile Kâhta'nın ilçe merkezi Koluk köyüne taşınmış ve bugünkü Kâhta'nın gelişimine zemin hazırlanmıştır.⁵

II. Hacı Bedir Ağa'nın Millî Mücadele'deki Rolü

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra işgal edilen bölgelerin başında Kilikya ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelir. Bu antlaşmadan bir gün sonra İngilizler tarafından Musul'un işgal edilmesi daha sonra yapılacak işgallerin güçlü bir habercisi olmuştur. Nitekim İngiltere kısa bir süre sonra Antep, Maraş ve Urfa yörelerini işgal etmiştir. Gizli antlaşmalarda buraların daha önce Fransa'ya bırakılmış olması bu ülkenin tepkisine neden olmuş ve İngiltere bölgeyi boşaltmıştır. Fransızlar, İngilizlerin bölgeyi boşaltmasından sonra burayı işgal etmiştir. Bu durum yöre halkının Fransızlara ve bunların kimi zaman işbirlikçileri durumunda hareket eden Ermenilere karşı çetin bir mücadele vermelerine sebep olmuştur.

Adıyaman ve Kâhta yöresi işgale uğrayan Antep, Maraş ile Urfa'ya komşuydu ve Malatya Dağları'nın uzandığı araziye kapsadığından burası oldukça stratejik bir yerdi. Bu yüzden buranın elde tutulması Malatya ve Sivas'ın güvenliği için elzemdi. Antep, Maraş ve Urfa'ya güney yönünde geldiğinizde arazinin engebeli olmaması ve doğal engellerin olmaması İngiliz ve Fransız işgalini kolaylaştırmıştır. Ancak Adıyaman ve Kâhta'dan itibaren kuzey yönüne yani Malatya'ya doğru hareket ettiğinizde sizi yer yer yükseltisi 2000 metreyi aşan Malatya Dağları karşılar. Dolayısıyla bu dağlar işgallere karşı doğal bir set görevi görüyordu. Hacı Bedir Ağa'nın hâkim olduğu bu bölge İtilaf Devletleri'ne kuzey yönünden yapılacak saldırıların önlenmesi ve bölgedeki geçişlerin kontrol edilmesi açısından son derece önemli bir yerdi. Hem Mustafa Kemal Paşa hem de İtilaf Devletleri bu bölgenin stratejik önemini çok iyi farkındaydılar. Bu yüzden her iki taraf da Hacı Bedir Ağa'nın kendi saflarında mücadele etmesini istemiş ve onu saflarına çekebilmek için yoğun bir çaba sarf etmiştir.

II.1. Ali Galip Olayı ve Hacı Bedir Ağa'nın Bu Olaydaki Rolü

Millî Mücadele döneminde Malatya'ya bağlı bir ilçe durumunda olan Adıyaman işgale uğramadığı için herhangi bir çatışmaya da sahne olmamış-

5 M. Şefik Yıldırım, "Kâhtayı Tanıtalım", *Hür Fikir*, 30 Aralık 1969, S 370, s.1.

tır. Ama bu tamamen Millî Mücadele'nin dışında kaldığı anlamına gelmez. Adıyaman işgale uğramamış olsa bile çevre il ve bölgelerde meydana gelen olaylardan etkilenmiştir. Millî Mücadele yıllarında Adıyaman'ın ismi ilk olarak Ali Galip olayında geçer. Elazığ Valisi Ali Galip Sivas Kongresi'ni dağıtmak üzere İstanbul Hükümeti tarafından görevlendirilmiştir. Ali Galip bu amaçla kuvvet toplamaya başlamış ve çevre illerden kendisine destek verilmesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına karşı Kâhta Kaymakamlığı'ndan asker talep eden Ali Galip Kaymakamlığa gönderdiği tahriratta İttihat ve Terakki ileri gelenlerinin işledikleri cinayetler ve çeşitli zulümlerle ordunun mağlup olmasına sebep oldukları belirtilerek bu kişilerin bir süreden beri memlekette ihtilal çıkarmaya ve ortalığı karıştırmaya çalıştıkları iddia edilmiştir. Erzurum'da bir takım uydurma iddialarla kongre düzenleyen bu şahısların şimdi de Sivas'ta bir kongre düzenleyerek memleketi tehlikeye attıkları ileri sürülerek şöyle denilmiştir:⁶

“Bermucibi iradei seniye şu mühim vazifei vataniyenin ifasına azim iken Mustafa Kemal avanesi kumandasında bulunan muğfel bir kısım askerin ittihatçı zabitler kumandasıyla Malatyaya gelmekte olduğunu haber alarak Mutasarrıf Beyle Hacı Bedir Ağayı bilistishap Beydağına çekildim. Maksadım iradei seniye ahkâmı münitesini infaz ve alessultan fezahatine mütecasir olan bağileri istisal ile vatan ve milletin maruz bulunduğu mehaliki izaledir. Halifei Zışan efendimize aşairden lüzumu kadar kuvvet izhar etmekteyim. Başka keyfiyete vakıf olarak kıtaati askeriye kumandanlıklarında bulunan bu gibi bağilerin teşebbüsatına mümanaat ve senakarlarına her hususta muavenet lüzumu beyan olunur. Berveçhibala hakayikin ilaniyle ahalinin, hainlerin iflağatına kapılmamasını temin lazimedden olup hilafında hareket veya izharı cebanet müstelzimi mücazattır.”

İsyancılara karşı aşiretlerden yardım isteyen Elâzığ Valisi Ali Galip Sivas Kongresi'nin toplanmasına engel olmak için Malatya Mutasarrıfı Halil Rami ve İngiliz ajanı Binbaşı Noel ile birlikte hareket etmiştir. Ali Galip, Malatya'ya gelmeden önce, 1 Eylül 1919'da, telsizle Mutasarrıf Halil Rami'den Rışvan aşiretinden yüze yakın silahşör temin etmesini istemiştir.⁷ Mutasarrıf Halil Bey de bu amaçla Hacı Bedir Ağa ile görüşmüş ve XIII. Kolordu Kumandanlığı'na yazdığı şifreli telgrafta Hacı Bedir Ağa'nın ken-

6 Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, MEB Yayınları, İstanbul, 2001, C III, s. 973-974.

7 Mim Kemal Öke, **Belgelerle Türk-İngiliz ilişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918-1926**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1992, s.50.

dilerine 100 süvari ve 200 piyade ile destek olacağını bildirmiştir.⁸ Ancak Rışvan Aşireti Reisi Hacı Bedir Ağa bu talebi ağırdan alarak yerine getirmemiştir.⁹ Bu kuvvetin toplanamamasında Mutasarrıf Halil Bey'in istenen kuvvetin ne için toplandığını bilmemesi de etkili olmuştur.¹⁰ Halil Bey 6 Eylül 1919'da Ali Galip Malatya'ya geldiğinde istenen kuvvetin Sivas Kongresi'nin toplanmasına engel olmak ve Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarını tutuklamak için olduğunu anlamıştır. Bunun üzerine Halil Bey kendisinden istenilen 100 atlı yerine 500 atlı temini için çalışmalar başlatmıştır. Ancak Babiâli'nin Kürtlerden yararlanmak istemekle birlikte onların ulusçu yönlerine şüphe ile yaklaşması bu çabaları sonuçsuz bırakmıştır.¹¹ Bu girişimlere karşı Mustafa Kemal Paşa da çeşitli önlemler almıştır. Mustafa Kemal Paşa, XIII. Kolordu Kurmay Başkanına 7 Eylül 1919'da verdiği emirde Ali Galip, Malatya Mutasarrıfı Halil Bey, Bedirhanilerden Kamuran, Celadet ve Ekrem Beylerle İngiliz Binbaşısı Noel'in yakalanarak Sivas'a gönderilmesini istemiştir. Fakat Kolordunun harekete geçmekte gecikeceğinin anlaşılması üzerine Mustafa Kemal Paşa bu defa Elazığ'da bulunan XV. Alay Komutanı İlyas Bey'den Ali Galip'in yakalanmasını istemiştir.¹²

XII. Süvari Alayı Komutanı Binbaşı Cemal, Mustafa Kemal Paşa'ya 10 Eylül 1919'da gönderdiği telgrafta Elâzığ Valisi ile Malatya Mutasarrıfı, İngiliz Binbaşısı ve yordakçılarının Elazığ'dan yola çıktığını ve kendilerinin yakalanacaklarını haber alır almaz kaçarak Kâhta'daki Hacı Bedir Ağa'nın yanına sığındıklarını bildirmiştir. Binbaşı Cemal ayrıca burada toplanacak Kürtlerle mezkûr kişilerin Malatya'ya saldırma, bir kötülüğe yeltenme ihtimaline karşı kovuşturma yapılması için Kolordudan buyruk alındığını ve izlendiklerini bildirmiştir.¹³

Mustafa Kemal Paşa bölgeden haber almaya çalışırken ve konu ile ilgili direktifler verirken XV. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir'de bölgede

8 Kazım Karabekir **İstiklal Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s. 247.

9 Aynur Durmuş, "Millî Mücadele Yıllarında Diyarbakır'da Kürdistan Devleti Kurulması Çalışmaları ve Malatya Mutasarrıfı Bedirhanî Halil Rami", **Millî Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumu: Bildiriler; Gaziantep, 25-27 Aralık 2013**, Yay. Haz.: Erdem Ünlen vd., Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s.383; Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s.50.

10 Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2004, C I, s. 562.

11 Sina Akşin, **a.g.e.**, C I, s. 564.

12 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.118-119.

13 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 123.

yaşanan gelişmeleri yakından takip etmiştir. Telgrafhanelerden bilgi toplanması için Erzurum telgrafhanesine bir memur gönderen Kazım Karabekir Paşa, Ali Galip ve yanındaki heyetin Kâhta kazasına firar ederek Hacı Bedir Ağa'ya iltica eylediklerini ve Süvari müfrezesinin onları Kâhta'ya kadar takip ettiklerini fakat o havalide bulunan silahlı Kürtlerin hücumuna maruz kalmamak için müfrezenin Kâhta'dan az geri çekildiği bilgisini paylaşmıştır. Ayrıca İngilizlerin Hacı Bedir Ağa'yı külliyetli para ile kandırdıklarını bildirmiştir.¹⁴ Diyarbakır'dan Harbiye Nezareti'ne gönderilen bir şifre yazıda ise Malatya Mutasarrıfı Halil Rami ile Hacı Bedir Ağa'nın birlikte Malatya'da bir Kürt Kulübü kurarak bağımsız bir Kürdistan kurma fikrini yaymaya çalıştığı ileri sürülmüştür.¹⁵ Bu iddiaların devam ettiği günlerde Ali Galip, Binbaşı Noel ve beraberindekiler Rişvan aşiretine sığınmışlardır. İlyas Bey'in kendilerini yakalama konusundaki ciddiyetini anlayan Ali Galip, Binbaşı Noel, Mutasarrıf Halil ve Hacı Bedir Ağa Beydağı'na gitmek zorunda kalmışlardır.¹⁶ Raka köyünde çevredeki bazı Kürt aşiretlerinin ileri gelenlerinin de katıldığı bir toplantı yapılarak görüş alışverişinde bulunulmuştur. Yapılan konuşmalar sırasında Hacı Bedir Ağa, Kürtçülük tavrılarına karşı bir tutum sergilemiş ve bu sevdadan vazgeçilmesini tavsiye etmiştir.¹⁷ Ali Galip, Halil Rami ve Binbaşı Noel ise Hacı Bedir Ağa'dan kendilerine destek olmasını istemişlerdir.¹⁸ Ali Galip ve Binbaşı Noel'in amacı Kürt aşiretlerinin desteğini alarak Malatya ve Sivas'a saldırmaktı. Ancak Hacı Bedir Ağa ve Kürt aşiretleri buna direnmiştir.¹⁹ Abdullah Ayan, Binbaşı Noel'in katır yüküyle altın karşılığında Hacı Bedir Ağa'dan Mustafa Kemal'e karşı yardım istediğini belirterek Hacı Bedir Ağa ile Ali Galip ve Binbaşı Noel arasında şöyle bir konuşma geçtiğini iddia etmiştir.²⁰ *"Binbaşı Noel: "Biz inceledik, Doğu ve Güneydoğu'nun en güçlü aşireti ve lideri sizsiniz. Teklifimizi kabul edin ve Doğu Anadolu toprakları üzerinde bir Kürt devleti kurun. Size, ilaveten istediğiniz kadar para,*

14 Kazım Karabekir, a.g.e., s.195

15 İskender Oymak, **XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1997, s. 47.

16 Öke, a.g.e., s.52.

17 Yaşar Ertürk, **Büyük Oyunun Eski Perdesi Doğu, Güneydoğu ve Musul Üçgeni (1918-1923)**, İstanbul 2007, s. 231; Hamdi Doğan, "Millî Mücadelede Adıyaman ve Çevresi", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012 11(2), s. 561.

18 Mustafa Kemal Atatürk, a.g.e., s.132-133.

19 Mustafa Kemal Atatürk, a.g.e., s.133.

20 <https://abdullahayan.wordpress.com/2008/01/24/haci-bedir-aga-dan-dengir-firata/>, Erişim Tarihi: 7 Eylül 2018.

silah ve takviye asker gönderelim.” teklifinde bulunurlar... Hacı Bedir Ağa Ali Galip'e döner, İngiliz kurmayı Noel'i göstererek: “Bu mösyöye söyleyin. Parasını alıp, defolsun gitsin. Bizim dinimizde kavmiyetçilik (ırkçılık) yoktur. Biz hep birlikte bu vatan ve bu devlet uğrunda çarpıştık, birlikte şehid verdik, birlikte gazi olduk. Yarın Allah'ın huzurunda ben alnımı kara çıkartmam, teklifinizi red ediyorum.” der.

Hacı Bedir Ağa ile Ali Galip ve Binbaşı Noel arasında bir görüşme gerçekleşmiştir ancak bu iddianın doğruluğu oldukça şüphelidir. Çünkü Ali Galip, Binbaşı Noel ve Mutasarrıf Halil Bey, İlyas Bey'in Malatya'ya doğru geldiğini haber aldıklarında alacakları altını bile alamadan kaçmak zorunda kalmışlardır.²¹ Dolayısıyla kaçarken yanlarında bu kadar altının olması mümkün gözükmemektedir. Ayrıca Binbaşı Noel'in Güneydoğu gezisinin başlarında yanında kırk katır yükü silah ve altın olduğu bilinmektedir. Ancak Malatya'ya vardığında yanında bulunan eşyanın durumu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Binbaşı Noel bir Kürt Devleti kurulması taraftarıydı ancak Ali Galip buna karşıydı. Bu yüzden Binbaşı Noel'in bu durumu bile bile böyle bir teklifi açıktan yapması mümkün gözükmemektedir. Nitekim Binbaşı Noel, Hacı Bedir Ağa'yı safına çekerek Mustafa Kemal'e karşı kendilerine yardım etmeye teşvik için Urfa'da bulunan İngiliz Kuvvetlerinden yardım alabileceğini belirtmiştir.²² Ancak Hacı Bedir Ağa kendisine yapılan teklifleri kabul etmemiştir. İlk başta Kazım Karabekir Paşa'ya telgrafla ulaşan Hacı Bedir Ağa'nın İngilizlerin teklifini kabul ettiği yönündeki haberin ise doğru olmadığı böylelikle anlaşılmıştır.

Binbaşı Noel ve Ali Galip'in Hacı Bedir Ağa ve bölgedeki Kürt liderlerine yönelik girişimlerinden haberdar olan Mustafa Kemal Paşa 11/12 Eylül 1919'da İlyas Bey'e telgrafla bölgede alınacak tedbirleri bildirmiştir. Bu tedbirler arasında Hacı Bedir Ağa, Keven aşireti başkanları ile bu haince davranışı desteklemeyen başkanların Millî Mücadele safına çekilmesi de vardı.²³ Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Malatya ileri gelenlerinden oluşan bir Nasihat Heyeti Hacı Bedir Ağa'nın da yer aldığı Kürt Beylerini ziyaret etmiş ve Ali Galip'e destek olunmamasını istemiştir.²⁴ Hacı Bedir Ağa gelen bu heyete sırf firariler kendisine misafir oldukları için onlarla beraber oldu-

21 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.124-125.

22 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.133.

23 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 134.

24 Celâl Pekdoğan, **Millî Mücadelede Malatya ve Çevresi (Demografik, İdarî, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Açından 1918-1922)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1992, s.124.

ğunu söylemiştir.²⁵ Bu heyetin çalışmaları sonucunda aşiretler Ali Galip'ten desteklerini çektikleri için Ali Galip ile arkadaşları amaçlarına ulaşamamışlardır.²⁶ Umduğu desteği bulamayan Ali Galip, Bedirhani Halil Rami ve Binbaşı Süleyman Efendi ile birlikte 16 Eylül 1919'da Kâhta'dan ayrılmıştır. Binbaşı Noel de gözaltında rahatça 18 Eylül 1919'da Briman (Kovanoluk) köyünü geride bırakarak, Samsat'ta Fırat nehrini geçerek Urfa'ya²⁷ ve oradan da Elbistan'a gitmiştir.²⁸

Mustafa Kemal Paşa Hacı Bedir Ağa'yı Millî Mücadele'nin safına çekebilmek için kendisine bir mektupta yazmıştır. Maraş ve Antep havalisi Umum Kuvayı Millîye Kumandanlığı yapmış olan Kılıç Ali bu özel mektubu Hacı Bedir Ağa'ya götürmüştür. Üç bin atlı çıkartabilecek bir güçte olan Rişvan aşireti reisi Hacı Bedir Ağa, Mustafa Kemal Paşa'nın kendilerini vatani kurtarma davasına çağırın mektubuna olumlu cevap vermiştir.²⁹ Ali Galip olayında Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyerek Sivas Kongresi'nin toplanmasına destek olan ve böylelikle Millî Mücadele'nin başladığı dönemde önemli bir katkı sağlayan Hacı Bedir Ağa bölgesinde barışın korunmasında da önemli bir rol oynamıştır. Hacı Bedir Ağa Adıyaman ve Kâhta'da bulunan aşiret ile Siverek'te bulunan aşiretler arasında çıkan ve yaklaşık dokuz ay süren çatışmaların sonlandırılması ve gasp edilen malların sahiplerine iadesinde büyük rol oynamıştır. Katkılarından dolayı Mamûrat-ül Aziz Valiliği Mart 1920'de Hacı Bedir Ağa'nın dördüncü rütbeden Mecidiye nişanı ile ödüllendirilmesi için Dâhiliye Nezareti'ne teklifte bulunmuştur.³⁰ Nitekim bu teklif uygun görülerek Hacı Bedir Ağa'ya dördüncü rütbeden Mecidiye nişanı verilmiştir.³¹

II.2. Güneydoğu'daki Millî Mücadele'de Hacı Bedir Ağa'nın Rolü

Adıyaman ve Kâhta Millî Mücadele yıllarında fiilen işgale uğramamıştır. Buna rağmen burada yerleşik olan Hacı Bedir Ağa, aşireti ve yöre halkı işgale uğramış komşu vilayetlere büyük destek vermiştir. İlk olarak Fran-

25 ATASE Arşivi, ATAZB, K. No: 10, G. No:54, B. No: 54-1.

26 Mehmet Ali Cengiz, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, Malatya, 2000, s. 42-44.

27 Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s.53-54.

28 Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.137; Aynur Durmuş, **a.g.m.**, s.390.

29 **Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları**, (Der. Hulusi Turgut), İstanbul, 2010, s.77-78.

30 **BCA**, Dosya No:7895, Fon Kodu 30.00.00.0 Yer No:74.487.5'ten Akt: Hamdi Doğan, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s.139.

31 **Takvim-i Vekayi**, 8 Nisan 1336, S.3822, s.1.

sız işgaline uğrayan Antep'e yardım eden Hacı Bedir Ağa'nın "Fransızların kudurmuşçasına hücumuna, cehennemi top ve mitralyöz bombalarına göğüs geren yiğitleri, metanetle dünyanın mazhar-ı takdiri olan namuslu kadınları bütün irtibatı kesilmiş olduğu halde son hayatını yaşıyor. Biz bu İslâm kardeşlerimizin yalnız olmasına tahammül edemeyerek bölük bölük evlatlarımızla Ayıntab'a gidiyoruz..." dediği bazı kaynaklarda geçmektedir.³² Hacı Bedir Ağa 300'den fazla aşiret mensubu ile V. Fırka emrinde Antep'in yardımına koşmuş ve birçok çatışmaya girmiştir.³³ Burada başarılı mücadeleler veren Hacı Bedir Ağa bu çarpışmalarda kuvvetlerinden 20 kişiyi kaybetmiş ve kendisi de yaralanmıştır.³⁴ Hacı Bedir Ağa Birecik'te tedavi görmüştür.³⁵ Antep Milletvekili Abdurrahman Lami Efendi 11 Kasım 1920'de Antep'teki askeri durumla ilgili olarak Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'ne bir soru önergesi yöneltmiştir.³⁶ 20 Aralık 1920'de bu soru önergesinin görüşülmesi esnasında söz alan Malatya Milletvekili Feyzi Efendi, Hacı Bedir Ağa'nın katıldığı Antep savunması ile ilgili olarak Meclis kürsüsünden şunları söylemiştir:³⁷

"Ayıntab hakkında bazı malûmat alıyoruz ve bendenize bir kaç da telgraf gelmiştir. Arkadaşımız Hacı Bedir Ağa Ayıntab'a efradiyle giderek ayağından hafif bir surette vuruldu. Beray-ı tedavi Urfa'ya geldi. Tedaviden sonra hanesine gidip ailesi efradını görmek ve avdet ederek bir daha Fransızlarla çarpışmak üzere gideceğini bendenize telgrafla yazıyordu. Yine oranın eşrafından Emin Ağa diyorlar gayet cesur adamdır, o da onunla beraber gidiyor..."

Malatya Milletvekili Feyzi Efendi'nin Meclis kürsüsünde verdiği bilgiler Hacı Bedir Ağa'nın yarasının tedavisinden sonrada cepheye mücadeleye devam ettiğini göstermektedir. Ancak cepheye yaşanan düzensizlikler Hacı Bedir Ağa'nın tepkisine yol açmıştır. Nitekim birçok çatışmaya girerek Nifak

32 <https://abdullahayan.wordpress.com/2008/01/24/haci-bedir-aga-dan-dengir-firata/>; <http://www.haber7.com/yazarlar/atilgan-bayar/427234-namus-gununde-ayintaba-kosankurt-beyi-kadar-yurtsever-miyiz>, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018.

33 Lohanizade Mustafa Nurettin, **Gaziantep Savunması**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.149.

34 **ATASE** Arşivi, İSH, K. No:814, G. No:215, B. No:215-1.Akt: Hamdi Doğan, a.g.m., s. 570.

35 Şamil Tayyar, "Atatürk, İnönü'ye Neden Kızdı?", http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=74425, Erişim Tarihi: 8 Eylül 2018.

36 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.V, S.355

37 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.VI, s.448.

Boğazı ve Sinan cephesinde başarılı savunmalar veren Hacı Bedir Ağa emir-komuta zincirinde meydana gelen birtakım sorunlar nedeniyle memleketine geri dönmüştür.³⁸ Lohanizade, Hacı Bedir Ağa'nın yanlış savaş taktikleri yüzünden kırıldığıını belirterek şöyle demiştir:

“Ama o sadece hırs ve kıskançlık yüzünden kırıldı, incitildi. Mücahitler, Mıntıka komutanı Hüseyin Hüsnü Beyin yanındaki Binbaşı Mahmut Bey tarafından yanlış şekilde harbe sevk edildi. Bunun üzerine Hacı Bedir Ağa üzgün bir şekilde memleketine döndü.

Döndükten sonra Antep savunmalarının fedakârlıklarını ve çektikleri dayanılmaz hallerini arz ile Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine hitaben “bu gibi komutanlar iş başındayken Antep için kurtuluş çaresi aramak boştur” anlamında bir telgraf vermiştir.³⁹

Hacı Bedir Ağa'nın 29 Ekim 1920'de Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na gönderdiği bu telgrafta “Fransız muhabere kıtaatı ile Ayıntab civarında Sinan Cephesinde vukubulan muharebede kıtasını ve hüvviyetini tayin ve tasrih etmediği Ziya Bey isminde zatdan şikâyet etmiş, Ziya Bey'den istenilen kılavuzu vermeyip ve Hüseyin Efendi çetesiyle mitralyözünü alarak ricat etmesi ve dolayısıyla kuvvetlerinin yirmi kişisinin ziyanına ve kendisinin de mecruhiyetine sebebiyet verdiği” ifade olunmuştur.⁴⁰ Bu telgrafla Hacı Bedir Ağa yapılan hatalar yüzünden Antep savunmasının zafiyete uğradığını belirterek Mustafa Kemal Paşa'ya şikâyette bulunmuştur.

Hacı Bedir Ağa sadece Antep savunmasına destek vermekle kalmamış 1000 kişilik bir kuvvet ile birlikte Urfa savunmasına da katkıda bulunmuştur. Hacı Bedir Ağa'nın kuvvetleri dışında Adıyaman ve Samsat'tan da Urfa savunmasına destek verilmiştir. Samsat'tan 600 ve Adıyaman'dan da 100 kişilik bir kuvvet, ardından 14 Şubat 1920'de Hacı Bedir Ağa'nın 1000 kişilik bir kuvveti ile Urfa'ya hareket emri almıştır.⁴¹ Bu “Millî kuvvetlerin yola çıktıkları bildirilmişse de Urfa'daki millî kuvvetlerin mevcudu o kadar fazlalaşmış-

38 Mehmet Serkan Şahin, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı (1923-1950)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, s.9.

39 Lohanizade, **a.g.e.**, s.149.

40 **ATASE** Arşivi, İSH, K. No:937, G. No:174, B. No:174-1, Akt: Hamdi Doğan, **a.g.m.**, s. 570.

41 **Türk İstiklal Harbi Dördüncü Cilt Güney Cephesi**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s.118; İsmail Özçelik, **Millî Mücadelede Güney Cephesi (Urfa)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 201.

tı ki hem bunların hem de Urfa halkının yiyecek ihtiyacı büyük bir problem hâline gelmiş” ve bu sebeple Kolordu, Elazığ Askerlik Dairesine emir vererek yiyecek sıkıntısı çekilmemesi için bu kuvvetlerin gönderilmemesini istemiştir.⁴² Ancak daha sonra Urfa savunmasının Türklerin aleyhine doğru bir seyir takip etmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa XIII. Kolordu’ya emir vererek gereken tüm önlemlerin alınmasını ve Urfa halkının göç etmekten vazgeçirilmesini istemiştir. Bu emir üzerine XIII. Kolordu Hacı Bedir Ağa komutasındaki mücahitler ile Adıyaman ve Samsat’taki kuvvetlerine Urfa’ya hareket emri vermiştir.⁴³ Böylelikle Adıyaman bölgesinden toplamda 1700 kişilik bir kuvvet Urfa savunmasına katılmıştır.

II.3. Hacı Bedir Ağa’ya İstiklal Madalyası Verilmesi

Daha milletvekili seçilmeden önce Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa safında yer alan Hacı Bedir Ağa milletvekili seçildikten sonra da adamlarıyla birlikte Güney Cephesi’nde Antep ve Urfa savunmalarına bilfiil katılmıştır. Hacı Bedir Ağa buralarda önemli yararlıklar göstermiştir. Bu mücadeleler sırasında yaralanmış olan Hacı Bedir Ağa’ya İstiklal Madalyası verilmesi için Gaziantep milletvekili, eski Maraş ve Antep havalisi umum Kuvayı Millîye Kumandanı Kılıç Ali Bey, Meclis Başkanlığı’na şu teklifi vermiştir:⁴⁴ *“Birinci ve ikinci devrede Malatya Mebusu olan Hacı Bedir Ağa, İstiklal ve Hâkimiyet-i Millîyeyi imha kastıyla memleketimizi istila eden düşmanlara karşı açtığı Mücadele-i Millîye’nin bidayetinde Gaziantep (Gaziantep) harekâtına bilfiil iştirak ederek Fransa işgal kuvvetleri ile yapılan muhârebâtın netice-i zaferine ve ateş hattında fedakârlığı ile amel ve müessir olmuş ve müsâdemât esnasında mecruh düşmüş bulunmakla bir kıt’a kırmızıyeşil kurdelaı istiklal madalyasıyla taltifini teklif ederim.”*

Millî Mücadele’deki yararlı faaliyetleri dolayısıyla Hacı Bedir Ağa’ya İstiklal Madalyası TBMM tarafından tevcih edilmiştir. TBMM Divanı Riyaset Başkanlığı 10 Şubat 1341(1925) tarihli dokuzuncu toplantısında Hacı Bedir Ağa’ya İstiklal Madalyası verilmesini TBMM Genel Kurulu’na şu teklifi ile sunmuştur:⁴⁵

42 **Türk İstiklal Harbi Dördüncü Cilt Güney Cephesi**, s.120.

43 **Türk İstiklal Harbi Dördüncü Cilt Güney Cephesi**, s.122.

44 **TBMM Arşivi Müdafaa-i Millîye Encümeni yazısı**; Akt: Hamdi Doğan, **a.g.e.**, s.140.

45 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.2, C.XIII, B.53, s.310-311.

“Mücadelei Milliyede bilful ve fevkalâde hidematı sebmeden birinci devre Azayı Kiramdan Gaziantep Mebusu Ragıp Beyle Yasin ve Hafız Şahin Efendilerin ve Malatya Mebusu Hacı Bedir Ağanın mezkûr hidematına mükâfatın kırmızı-yeşil kordelâlı İstiklâl Madalyası ile taltiflerine dair Gaziantep Mebusu ve Sabık Maraş ve Antep havalisi umum Kuvvayı Millîye Kumandanı Kılıç Ali Bey tarafından verilen inha varakaları Divanı Riyasetin 10 Şubat 1341 tarihli dokuzuncu içtimasında ledeltetik, hakikaten şayanı takdir hidematı ve Mücadelei Millîye esnasında pek büyük fedakârlıkları görülen mumaileyhime kırmızı-yeşil kordelâlı İstiklâl Madalyası itası tensip edilmiş olmakla keyfiyet Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur efendim.”

TBMM Başkanı Kazım Karabekir tarafından TBMM Genel Kurulu'na sunulan bu teklif kabul edilmiştir.⁴⁶ Adı geçen milletvekillerinin İstiklal Madalyası alması için gerekli belgeler tanzim edilerek ve Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından imza edilerek TBMM Başkanlığı'na 16 Şubat 1341 (1925) tarihinde gönderilmiştir.⁴⁷ Böylelikle Hacı Bedir Ağa kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

428

III. Hacı Bedir Ağa'nın TBMM'deki Faaliyetleri

16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf Devletleri'nce resmen işgali ve Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması üzerine TBMM'nin açılması için uygun bir zemin oluşmuştur. Nitekim Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920'de seçimlerin yapılmasıyla ilgili bir genelge yayımlamıştır. Bu genelge çerçevesinde Malatya'da da seçimler yapılmıştır. 11 Nisan 1919'da başlayan 17 Nisan 1919'da tamamlanan seçimler Malatya, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Behisni (Besni), Kâhta ve Arga'da (Akçadağ) yapılmıştır.⁴⁸ Malatya'da yapılan seçimlerde 34 kişi aday olmuş ve bunlardan 5'i milletvekili seçilmiştir. Seçim sonucunda Malatya merkez kazasından 3, Kâhta kazasından 1 ve Besni kazasından da 1 kişi milletvekili olarak seçilmiştir.⁴⁹ Kâhta kazasından milletvekili seçilen Hacı Bedir Ağa seçimlerde, Besni kazasından 14, Akçadağ kazasından 14 ve Malatya Merkez kazasından da 25 oy almıştır.⁵⁰

46 TBMM Zabıt Ceridesi, D.2, C.XIII, B.53, s.311.

47 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005, C XVII, s.181.

48 Hamdi Doğan, a.g.e., s.118-119.

49 Hamdi Doğan, a.g.e., s.123-124.

50 TBMM Arşivi Mamûratü'l Aziz Vilayeti Malatya Livası Seçim Mazbatası.

TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimlerde Malatya Milletvekili seçilen Hacı Bedir Ağa cephedeki görevi dolayısıyla ancak 18 Ağustos 1920'de Meclis'e katılabildiği. ⁵¹ Kâhta Kaymakamlığı'nın 14 Nisan 1920 tarihli telgrafı gereğince istifa ettiği seçim mazbatasında belirtilmiş olmasına rağmen Hacı Bedir Ağa daha sonra milletvekili olarak Meclise katılmıştır. ⁵² Mazbatası 20 Ağustos 1920'de onaylanan Hacı Bedir Ağa'nın TBMM Sicil Numarası 310'dur. ⁵³ Meclise katıldıktan kısa bir süre sonra Güney Cephesi'ndeki harekâtın devamı nedeniyle 1 Eylül 1921'de Meclis kararıyla buradaki vatan hizmetini sürdürmek için Hacı Bedir Ağa'ya izin verilmiştir. ⁵⁴ Hacı Bedir Ağa daha sonraki dönemlerde 4 Ekim 1921'de beş ay, ⁵⁵ 30 Mart 1922 tarihinde üç ay ⁵⁶ ve 25 Ekim 1922'de de üç ay ⁵⁷ izin verilmiştir.

TBMM'ye ilk katıldığında 45 yaşında olan Hacı Bedir Ağa okuma-yazma bilmemektedir. Meclis'teki görüşmeler esnasında neredeyse hiç söz almamıştır. TBMM'de Birinci Grup'ta yer almıştır. ⁵⁸ TBMM'nin ilk iki döneminden Malatya Milletvekili üçüncü dönemde ise Kars Milletvekili olan Hacı Bedir Ağa'nın milletvekili olduğu süre zarfında TBMM'de aşağıdaki çalışmalara katılmıştır:

51 Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, C III, s. 725.

52 **TBMM Arşivi** Mamûratü'l Aziz Vilayeti Malatya Livası Seçim Mazbatası; **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C II, s.202-203.

53 Ahmet Demirel, **İlk Meclis'in Vekilleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 253.

54 Fahri Çoker, **a.g.e.** s.725.

55 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XIII, s.90.

56 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XVIII, s.418.

57 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXIV, s.143.

58 Ahmet Demirel, **Birinci Mecliste Muhalefet**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.124.

Sıra	Kanun veya Tavriri Tarihi	Kanun veya Tavriri Adı	Kabul/Red veya Destek Durumu
1.	15 Ağustos 1920	Ereğli ve Zonguldak kömür Madenlerinden Alınacak Rüsûma Dair Kanunu. ⁵⁹	Kabul
2.	19 Ağustos 1920	Hukuk-ı Esasiye Encümeni'nin Kanun Teklifinin Dördüncü Maddesinin Değişmesini Teklif Eden Tavriri. ⁶⁰	Kabul
3.	22 Ağustos 1920	Anadolu Hattı Memurlarının Mütedahil Maaşlarının Tesviyesi Hakkında Kanun. ⁶¹	Kabul
4.	22 Ağustos 1920	Bağdat Demiryolu Hattının Maaşat ve Masarifatı İçin Doksan Altı Bin Liranın Sarfı Hakkında Kanun. ⁶²	Kabul
5.	23 Ağustos 1920	Memalik-i Müstahsala Ahalisinden Temettü ve Akarat Vergilerinin ve Techirden Avdet Edenlerden Temettü ve Akar ve Emlak ve Arazi Vergileri ile Küsüratı Munzammanın İstifası Hakkında Kanun. ⁶³	Kabul
6.	23 Ağustos 1920	Anadolu Şimendifer Tahsisatı Hakkındaki Kanun. ⁶⁴	Kabul
7.	11 Ağustos 1921	Elviye-i Selâsede Vergilerin Sureti Cibâyetine Dair Kanun. ⁶⁵	Kabul
8.	19 Eylül 1921	Erzincan Mebusu Tevfik Beyle Seksen İki Arkadaşının, Dersimli Zeynozade Bego Ağanın Maluliyetine Binaen Bakıyei Müddeti Cezaiyesinin Affına Dair Kanun Teklifi ve Adliye Encümeni Mazbatası (2/352). ⁶⁶	Kabul

59 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.257.

60 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.357.

61 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.406-408.

62 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.14.

63 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.17.

64 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.458.

65 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XII, s.65-66.

66 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XII, s.265-266.

HACI BEDİR AĞA'NIN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

9.	19 Eylül 1921	“Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine “Gazilik” Unvanı Verilmesine ve “Müşirlik” Rütbesi Tevcih Edilmesine” Dair Kanun. ⁶⁷	Kabul
10.	1 Ekim 1921	Tahsili Emval Kanunu'nun Üçüncü Maddesinin Tadiline Dair Kanun. ⁶⁸	Kabul
11.	3 Temmuz 1922	Dâhiliye Vekâletiyle Ona Mülhak Devairin 1338 Senesi Bütçelerine İkinci Defa Verilmesi Hakkında. ⁶⁹	Kabul
12.	24 Temmuz 1922	Çorum Mebusu Ferid Beyin Tam Tahsisatla Mezuniyeti Hakkındaki Divanı Riyaset Kararı. ⁷⁰	Kabul
13.	8 Temmuz 1922	İcra Vekilleri'nin Suret-İ İntihabına Dair Olan Kanun Lâyihasının İkinci Maddesi Makamına Kaim Olmak Üzere Bursa Mebusu Operatör Emin ve Arkadaşlarının Verdikleri Değişiklik Teklifi. ⁷¹	Kabul
14.	26 Temmuz 1922	İstiklâl Mahkemelerinin Tatili Faaliyet Etmeleri Hakkında Mersin Mebusu Salâhattin Bey ve Rûfekası Tarafından Verilen Takrir. ⁷²	Kabul
15.	24 Temmuz 1922	Gaziantep Mebusu Ragıb Bey'le On Sekiz Milletvekilinin; Düşmandan Geri Alınmış Yerlerin Ahalisine Yardım Hakkındaki Kanunun Tefsirine Dair Maliye Vekâleti Tezkeresi. ⁷³	Kabul

67 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XII, s.263.

68 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.182.

69 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXI, s.265.

70 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXI, s.490.

71 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.360.

72 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.III, s.631-632

73 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXI, s. 484-485.

16.	21 Ağustos 1922	Dördüncü Avans Kanunu. ⁷⁴	Kabul
17.	24 Ağustos 1922	Mâlûlini Guzatın Terfih ve İkdarı Hakkındaki Kanun. ⁷⁵	Kabul
18.	28 Ağustos 1922	Fetva Heyetinin Adedine Dair Olan Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin Takriri. ⁷⁶	Evet
19.	4 Eylül 1922	Seriye Vekâletinin 1338 Senesi Bütçesi Hakkında Kanun. ⁷⁷	Kabul
20.	7 Eylül 1922	Başaralı Mustafa Efendinin Affı Hakkındaki Kanun. ⁷⁸	Kabul
21.	9 Eylül 1922	Dâhiliye Bütçesinin Harcırah Faslına Otuz Bin Lira İlâvesine Dair Olan Kanun. ⁷⁹	Kabul
22.	11 Eylül 1922	28 Şubat 1338 Tarihli Avans Kanununun Üçüncü Maddesinde Değişiklik. ⁸⁰	Kabul
23.	20 Eylül 1922	Beşinci Avans Kanunu. ⁸¹	Kabul
24.	25 Eylül 1922	Düşmandan İstihsâl Edilmiş ve Edilecek Mahallere Muavenet Hakkındaki 31 Teşrinievvel 1337 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun. ⁸²	Kabul
25.	28 Eylül 1922	Memaliki Müstahlasaya İzam Edilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Kanunun İkinci Maddesinin Tayyî Hakkındaki Takrir. ⁸³	Red
26.	29 Eylül 1922	Memaliki Müstahlasaya Gönderilecek İstiklâl Mahkemeleri Hakkındaki Adliye Encümeni Mazbatasının Maddelerine Geçilmesi Hakkındaki Takrir. ⁸⁴	Kabul

74 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.273.

75 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.358.

76 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.394-395.

77 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.506-507.

78 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.563.

79 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXII, s.603-604.

80 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C. XXII, s.622.

81 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C. XXIII, s.130-131

82 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.I, s.319.

83 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXIII, s.246.

84 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.XXIII, s.245.

HACI BEDİR AĞA'NIN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

27.	9 Ekim 1922	Sinop'ta Tersane Namıyla Mevcut Arazinin Belediyeye Terkine Dair Kanuna Zeyil Kanunu. ⁸⁵	Kabul
28.	10 Ekim 1922	Nisabı Müzakere Kanununun Yedinci Maddesini Muaddil Kanun. ⁸⁶	Kabul
29.	11 Ekim 1922	Altıncı Avans Kanunu. ⁸⁷	Kabul
30.	16 Ekim 1922	Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun Yedinci Maddesini Muadil Kanun. ⁸⁸	Kabul
31.	18 Ekim 1922	Hasbellüzum Celp veya Bir Mahalle İzam Kılınacak İmalâtı Harbiye Sivil Ustalarıyla Levazımatı Umumiye Fabrika ve Müessesatı Sanatkârlarına Harcırah itası Hakkındaki Kanun. ⁸⁹	Kabul
32.	19 Ekim 1922	Yahya Kaptan'ın Ailesine Hidematı Vatanîye Tertibinden Bin Kuruş Maaş Tahsis Edildiğine Dair Kanun. ⁹⁰	Kabul
33.	19 Ekim 1922	Büyük Millet Meclisi 1338 Senesi Bütçesi. ⁹¹	Kabul
34.	19 Ekim 1922	Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Beyle Arkadaşlarının, Meclisin Ankara'dan Başka Bir Mahalle Nakli Hakkındaki 115 İmzalı Takrirleri. ⁹²	Evet
35.	21 Ekim 1922	Cami Beyin Müstafi Addedilmesi Hakkındaki Karar ⁹³	Kabul
36.	25 Ekim 1922	Amasya Şefkati İslâmiye Cemiyeti Tarafından Amasya'da Müesses Darüleytam İçin Cemiyeti Mezkûrece Tesisine Teşebbüs Olunan Darüissanayiîni İnşaatı İkmal Edilmek ve Levazımatı Tesisiyeden Noksan Kalan Aksamı Temin ve Tedarik Olunabilmek Üzere Muaveneti İçtimaiye Vekâletinin 1338 Senesi Bütçesinin "180 -14" Faslına Yedi Bin Beş Yüz Liranın İlâve Hakkında Teklif. ⁹⁴	Evet

85 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIII, s. 324.

86 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIII, s.434.

87 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIII, s. 355-356.

88 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.320.

89 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.321.

90 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.48.

91 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.49

92 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.25-26.

93 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.89.

94 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.177.

37.	26 Ekim 1922	Muaveneti İçtimaiye Bütçesi Hakkında Kanun. ⁹⁵	Kabul
38.	28 Ekim 1922	Trabzon Mebusu Hasan Beyle Arkadaşlarının, Kırşehir Sabık Mebusu Bekir Efendiye Ait İstida Encümeni Mazbatasının Müstacelen Müzakere Edilmesine Dair Takriri. ⁹⁶	Kabul
39.	1 Nisan 1923	“Teşkilât-ı Esasiye Kanunu’nun Madde-i Müzeyyesinin İlgasına ve Tecdidini İntihaba Dair Kanun. ⁹⁷	Kabul
40.	3 Nisan 1923	Havali-i Şarkiye Muhacirlerinin İadesi ve Mesakininin Tamir ve İnşası İçin Tahsisat İtasına Dair Kanun. ⁹⁸	Kabul
41.	5 Nisan 1923	Meclis Bütçesine Tahsisatı Munzamme İtasına İstanbul Gayri Faal Memurlarına Dair Kanun. ⁹⁹	Kabul
42.	5 Nisan 1923	Mebuslara Nisabı Ekseriyete Halel Gelmemek Üzere İzin Verilmesine Dair Divanı Riyaset Kararı Hakkında Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Beyin Takriri. ¹⁰⁰	Kabul
43.	5 Nisan 1923	İntihabı Mebusan Kanunu Muvakkatinin Bâzı Mevaddını Muaddir Kanununun Sekizinci Maddesinin Tadili Hakkındaki Takrir. ¹⁰¹	Kabul
44.	7 Nisan 1923	Darü’l-Eytam Müdüriyeti Umumiyesi İçin Avans İtasına Dair Kanun. ¹⁰²	Kabul
45.	7 Nisan 1923	Ziraat Bankası İçin Avans İtasına Dair Kanun. ¹⁰³	Kabul

95 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.209.

96 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXIV, s.228.

97 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXVIII, s.283.

98 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.372.

99 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.374.

100 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXVIII, s.384.

101 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.XXVIII, s.346-347.

102 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.375.

103 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.I, s.376.

HACI BEDİR AĞA'NIN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

46.	7 Nisan 1923	Emniyet Sandığı Ziraat Bankası İçin Avans İtasına Dair Kanun. ¹⁰⁴	Kabul
47.	7 Nisan 1923	Seyrisefain İdaresi İçin Avans İtasına Dair Kanun. ¹⁰⁵	Kabul
48.	8 Nisan 1923	İdare-i Vilayet Kanuniyle Tedrisat-ı İptidaiye Kararnamesinin Tadiline Dair Kanun. ¹⁰⁶	Kabul
49.	9 Nisan 1923	Şarki-Anadolu Demiryolları Hakkındaki Kanun. ¹⁰⁷	Kabul
50.	28 Ağustos 1923	Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair Birinci Kanun. ¹⁰⁸	Kabul
51.	28 Ağustos 1923	Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair İkinci Kanun. ¹⁰⁹	Kabul
52.	28 Ağustos 1923	Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair Üçüncü Kanun. ¹¹⁰	Kabul
53.	28 Ağustos 1923	Lozan Sulh Muahedenamesinin Kabulüne Dair Dördüncü Kanun. ¹¹¹	Kabul
54.	2 Ekim 1923	1339 Senesi Evkaf Vekâletinin İkinci Altı Aylık Avans Kanunu. ¹¹²	Kabul
55.	8 Ekim 1923	Ertuğrul Mebusu Dr. Fikret Beyle Arkadaşlarının İstanbul'a Giden Heyeti Mebuseye Lâzım Gelen Hürmet Gösterilmediğine Dair 42 İmzalı Takrirleri. ¹¹³	Evet

104 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.I, s.377.

105 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.I, s.378.

106 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.I, s.379.

107 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.I, C.I, s.381.

108 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.I, s.286.

109 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.I, s.288.

110 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.I, s.289.

111 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.I, s.290-291.

112 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.I, s.290-291

113 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.II, s.473.

56.	25 Aralık 1923	İstiklâl Mahkemeleri Kanununun Beşinci Maddesinin Tadiline Dair, Erzurum Mebusu Câzım Efendi ile Rüfekasının Teklifi Kanununun Reddi Hakkındaki Lâyiha Encümeni Mazbatasına Dair. ¹¹⁴	Kabul
57.	2 Ocak 1924	Maliye Vekâletinden İstifa Eden Hasan Fehmi Beyin Yerine Kângırı Mebusu Mustafa Abdülhalik Beyin İtihab Edildiğine Dair Riyaseti Cumhuriyet Tezkeresi. ¹¹⁵	Kabul
58.	14 Şubat 1924	Müdafaai Memleket Uğrunda İka Edilmiş Olan Cürümler Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesinin Tefsirine Dair Adliye Encümeni Mazbatasına Mütellik Ankara Mebusu İhsan Beyin Takriri. ¹¹⁶	Red
59.	11 Mart 1924	Darüleytamlar Müdüriyeti Umumiyesinin 1340 Senesi Mart Ayına Mahsus Muvakkat Bütçe Kanunu. ¹¹⁷	Kabul
60.	23 Mart 1924	Teşkilâtı Esasiye Kanununun 25'nci Maddesinin Tadili Hakkındaki Kütahya Mebusu Receb Beyin Takriri. ¹¹⁸	Red
61.	23 Mart 1924	Dersim Mebusu Feridun Fikri Bey ve 92 Arkadaşının Meclis Heyeti Tahririyesine 1339 senesi Tasrikatından Maatahsisat Birer Maaş Nisbetinde İkramiye İtasına Dair Takrir. ¹¹⁹	Evet
62.	26 Mart 1924	Anadolu Demiryolları İdaresine Hazineci Maliyeden (400) Bin Lira İkrası Hakkındaki Kanun. ¹²⁰	Kabul
63.	26 Mart 1924	Öksüz Yurtları Müdüriyeti Umumiyesi hakkındaki Kanun. ¹²¹	Kabul

114 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.IV, s.485.

115 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.IV, s.660.

116 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.V, s.881.

117 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VII, s.324.

118 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VII, s.1014.

119 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VII, s.980-981.

120 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VIII, B.22, s.53-54.

121 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VIII, s.55.

HACI BEDİR AĞA'NIN MİLLÎ MÜCADELEDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDEKİ FAALİYETLERİ

64.	22 Nisan 1924	Altı Zata Hidamatı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisi Hakkındaki Kanun. ¹²²	Kabul
65.	10 Aralık 1924	9 Kânunusani 1340 Tarih ve 397 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun. ¹²³	Kabul
66.	11 Aralık 1924	Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin Lâğviyle Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkındaki Kanun. ¹²⁴	Kabul
67.	26 Ocak 1925	Ereğli-Karadere Şimendiferleri İnşaat İşletmesi Hakkındaki Kanun. ¹²⁵	Kabul
68.	26 Ocak 1925	Ziraat Müesseselerine Sermaye Vazına Dair Kanun. ¹²⁶	Kabul
69.	26 Şubat 1925	Ankara Şehir Emanetine Bir Buçuk Milyon Lira İkazı Hakkındaki Kanun. ¹²⁷	Kabul
70.	22 Mart 1925	Tütün Encümeni Mahsusu Mazbatası Hakkında. ¹²⁸	Evet
71.	30 Mart 1925	Evkaf Müdiriyesi Umumiyesine, 1341 Senesi Bütçesine Mahsuben Avans İtası Hakkındaki Kanun. ¹²⁹	Kabul
72.	30 Mart 1925	Seyrisefain İdaresine, 1341 Bütçesine Mahsuben Avans İtasına Dair Kanun. ¹³⁰	Kabul
73.	6 Nisan 1925	Türkiye Cumhuriyeti İle Arnavutluk Hükümeti Beyninde Münakit 15 Kânunuevvel 1339 (1923) Tarihli Muhadenet Muahedenamesi Hakkındaki Kanun. ¹³¹	Kabul
74.	4 Nisan 1925	Seyri Sefain İdaresinin Sureti İdaresi Hakkındaki Kanun. ¹³²	Kabul

122 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VIII, s.1119.

123 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XI, s.80-81.

124 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XI, s.99.

125 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XII, s.350-351.

126 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XII, s.348-349.

127 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XIV, s.400-401.

128 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVI, s.121.

129 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVI, s.286-287.

130 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVI, s.284-285.

131 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVII, s.125.

132 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVII, s.77.

75.	4 Nisan 1925	Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi Bütçe Kanunu Lâyihasının Dördüncü Maddesine “Ancak Mesdud ve Metruk Medrese Binaları ve Arsaları İlk Tedrisat Masarifi Karşılığı Olmak Üzere İdarei Hususiyelere Devrolunur.” Fıkrasının İlâvesi Teklifi. ¹³³	
76.	21 Nisan 1925	Türkiye Cumhuriyeti İle Avusturya Cumhuriyeti Arasında Münakit 28 Kânunusani 1924 (1340) Tarihli Muhadenet, İkâmet, Ticaret Muahede ve Mukavelenameleri Hakkında 3 Kanun. ¹³⁴	Kabul
77.	22 Nisan 1925	Bursalı Tahir Beye Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisine Dair Kanun Teklifi. ¹³⁵	Kabul
78.	18 Kasım 1925	Müdafaai Millîye Vekâleti 1341 Senesi Bütçesinde Münakale İcrası Hakkındaki Kanun. ¹³⁶	Kabul
79.	23 Kasım 1925	Azayı Kirama 1342 Senesi Tahsisatına Mahsuben Avans İtasına Dair Takkir. ¹³⁷	Kabul
80.	30 Aralık 1925	Mevcut Evrakı Nakdiyenin Yenileriyle İstibdâline Dair Kanun. ¹³⁸	Kabul
81.	4 Ocak 1926	Türkiye İle Letonya Arasında Münakit Muhadenet Muahedenamesinin Tasdikine Dair Kanun. ¹³⁹	Kabul

Hacı Bedir Ağa toplamda 81 oylamaya katılmış ve katıldığı oylamaların çoğundan evet oyu kullanmıştır. Üç dönem milletvekili olarak TBMM’de yer alan Hacı Bedir Ağa görev yaptığı süre zarfında herhangi bir kanun teklifinde bulunmamış ve vekâletlere soru sormamıştır.¹⁴⁰ Hacı Bedir Ağa TBMM’de görev yaptığı ilk üç dönem boyunca sadece üç takriri hayır oyu vermiştir. 81

133 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVII, s.64-65.

134 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.VIII, s.1009-1010.

135 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XVIII, s.427.

136 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XIX, s.145-146.

137 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.IV, s.553.

138 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XX, s.309.

139 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.II, C.XXI, s.50-51.

140 Hamdi Doğan, **a.g.e.**, s.347.

oylamanın 78'de yani % 96,29'da Evet/Kabul şikkını tercih ederek olumlu oy kullanmıştır.

III.1. Hacı Bedir Ağa ve Şapka Kanunu

Mustafa Kemal Paşa ile yakın bir dostluğu olan Hacı Bedir Ağa'nın İsmet İnönü ile de dostluğu vardır. İsmet İnönü, Hacı Bedir Ağa ile ilgili hatıralarında şöyle bahsetmiştir.

“Malatya mebuslarından bir arkadaşım vardı: Hacı Bedir Ağa. Çok yakın dostumdu. Ben başvekilim. Hacı Bedir Ağa arada bir beni ziyarete gelirdi. Yine bir gün gelmişti. Konuşuyoruz. Bana Meclis'in içindeki cereyanları anlatıyor ve çok sızlanıyordu. “Herkes, mütemediyen hükümet aleyhinde fena şeyler telkin etmeye çalışıyorlar, Meclis içinde çok fesat var” diye haber veriyor ve dert yanıyordu. Nelerden bahsettiğini sordum. Söylediklerini gayet iyi hatırlıyorum:

“Bu kadar uğraşıyorsunuz, çalışıyorsunuz, iş yapıyorsunuz. Demiryolları yapmaya çalışıyorsunuz. Bundan çok memnundurlar. Fakat yine de hakkınızda çok insafsız şeyler söylüyorlar.”

Hacı Bedir Ağa'ya, “Ne diyorlar? Hırsız mı diyorlar?” dedim.

Hacı Bedir Ağa fena halde sıkıldı. Bir türlü söyleyemiyordu. “Canım bunlar da bir şey mi, çok daha fenasını söylüyorlar” diyordu.

Nihayet mahcup bir şekilde açıldı: “Bunlar adama şapka giydirirler, şapka giydirirler, diyorlar. Bunu bile söylüyorlar” dedi.

Hacı Bedir Ağa'yi pek az zaman sonra şapka inkılabının ilk günlerinde bir melon şapka ile gördüm.¹⁴¹

İsmet İnönü'nün anlatımlarından Hacı Bedir Ağa'nın Şapka Kanunu'na karşı olduğu ancak kanun çıktıktan sonra kanuna uygun davrandığı görülmektedir. İsmet İnönü TBMM'nin üçüncü dönem seçimlerinde Hacı Bedir Ağa'yı okuma-yazma bilmediği gerekçesiyle aday listesine almamıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Hacı Bedir Ağa yeniden listeye alınmış ve Kars'tan aday gösterilmiştir. TBMM'nin üçüncü döneminde Kars Milletvekili seçilen Hacı Bedir Ağa yasama görevini ölümüne kadar sürdürmüştür. Torunu Mircan Fırat, dedesinin üçüncü dönem milletvekili seçilmesi ile ilgili şöyle demiştir:¹⁴²

141 İsmet İnönü, **Hatıralar: Cumhuriyetin İlk Yılları (1923-1938)**, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1998, C I, s. 82-83.

142 <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/126097-hakim-kurtce-bilmiyorsa-tercumanla-sorunu-cozsun>, Erişim Tarihi: 21 Eylül 2018.

“İsmet İnönü, İzmir milletvekili olarak meclise giriyor. İkinci dönem dedemle ikisi de Malatya milletvekili olarak meclise giriyorlar. Dedem Malatya’da çok sevilen biri. Bu da İnönü’yü rahatsız ediyor. Bu nedenle üçüncü dönem Malatya listesini hazırlayan İnönü, dedemin adını listeye koymuyor. Bu liste Atatürk’ün önüne geldiğinde dedemin ismini listede görmeyince nedenini soruyor. İnönü de “Hacı Bedir Ağa istemedi” diyor. Atatürk de “İstemese bile sen yazacaktın” diyerek İnönü’yü azarlıyor. Sonra da dedemi Kars milletvekilliğine yazıyor.”

Mustafa Kemal Paşa’nın araya girmesi ile sorun aşılmış ve Hacı Bedir Ağa yeniden milletvekili seçilmiştir.

IV. Hacı Bedir Ağa ve Şeyh Sait İsyanı

Şubat 1925’te başlayan Şeyh Sait İsyanı kısa sürede Güneydoğu ve Doğu illerin çoğu yerine yayılan ve devletin sert askeri tedbirlerle bastırabildiği dini nitelikli bir Kürt isyanıdır.¹⁴³ İsyan sonrasında Şark İstiklal Mahkemesi birçok kişi hakkında kovuşturma yapmış ve birçok kişiyi idama mahkûm etmiştir.¹⁴⁴ Bu isyanda adı geçen yerlerden biri de Pütürge ve Kâhta yöresidir. Pütürge’de isyan çıktığı gerekçesiyle 290 kişi yargılanmıştır. Ancak dava devam ederken tanıkların açıklamaları burada ayaklanma olmadığı bazı yerel yöneticilerin sırf tahakküm sağlamak ve üstünlük kurmak için iftira ettiklerini ortaya çıkardı. Bunun üzerine nüfuzlarını artırmak için birkaç köyü tamamen yakıp ve bu arada birçok kişiyi öldürdükleri gerekçesiyle Merdis Nahiye Müdürü Şükrü Ağa, kardeşi Nuri Ağa ve olayda rolü olan kişiler tutuklanarak yargılanmaya başlandılar.¹⁴⁵ Durumu izleyen İsmet Paşa, 31 Ocak 1926’da Mahkeme’ye yolladığı telgrafta, Malatya Milletvekili Hacı Bedir Ağa’nın damadı olan Şükrü Ağa’nın ve akrabalarının ayaklanma sırasında hükümet lehinde bulduklarını hatırlatarak¹⁴⁶ “İdam edilmeleri halinde telafinin mümkün olamayacağı, dolayısıyla hafifletici sebeplerin dikkate alınmasını” istemiştir.¹⁴⁷ Mahkeme Başkanı Hacim Muhittin Bey, yargılamanın henüz sonuçlanmadığını, Başbakan’ın işaret ettiklerini dikkate alacağını bildirmiştir.¹⁴⁸ Şark İstiklal Mahkemesi “isyan, katl, firar, propaganda vs” suç-

143 Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s.265-266.

144 Mahmut Akyürekli, **Şark İstiklal Mahkemesi**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013, s.144-160.

145 Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Ayraç Kitapevi, Ankara, 2009, 267.

146 Ergün Aybars, **a.g.e.**, 267.

147 Mahmut Akyürekli **a.g.e.**, s.83.

148 Ergün Aybars, **a.g.e.**, s.267.

larından dolayı Şükrü Ağa'yı tutuklu kardeşi Nuri Ağa'yı ise firari olduğu için gıyabında yargılamıştır.¹⁴⁹ Yargılama sonucu Mahkeme, Başbakan İsmet İnönü'nün ileri sürdüğü hafifletici sebepler ile Malatya Mebusu Hacı Bedir Ağa'nın girişimlerini dikkate alarak mezkûr sanıklara 15'er yıl hapis cezası vermiştir.¹⁵⁰ Mahkeme Başkanı Hacim Muhittin Bey durumu Başbakan İsmet İnönü'ye bildirerek bölgede “feodal yapının yıkılması, mütegalibenin yok edilmesi gerektiğinin bu dava ile ortaya çıktığını, Mahkeme'nin bunlarla uğraşacağını, kendisinin baktığı davalar içinde en önemlilerden birisi olduğunu” belirtmiştir.¹⁵¹

Şeyh Sait İsyanı ile doğrudan bir ilişkisi olmamasına rağmen Hacı Bedir Ağa'nın kardeşi Zeynel Ağa'nın adı da bu isyanda geçmiştir. Zeynel Ağa'nın torunu İsmet Sami Turanlı bu konuda şöyle demiştir:¹⁵²

“Şeyh Sait isyanında Doğu'daki bütün Kürt ağalarını Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'ne vermişler; isyanla hiçbir alakaları olmadığı halde, büyük bir Kürt aşiretine mensup oldukları için “kunun yanında yaş da yanar” misali... Rişvan aşiretinden Hacı Bedir Ağa'nın kardeşi dedem Zeynel Bey'i ve akrabalarından Şükrü ve Nuri ağaları Diyarbakır'a sevk etmişler. Hacı Bedir Ağa'nın kız kardeşi Fatma Hatun, yeğeni Ali'den (ki 27 Mayıs'tan sonra milletvekili olmuştu) mecliste bulunan ağabeyi Hacı Bedir Ağa'ya bir mektup yazmasını ister. Şöyle yazdırır mektuba: “Annemiz yok, şimdi de babamız suçsuz, bigünah İstiklal Mahkemesi tarafından idama mahkûm oldu. Onu kurtar, bizi öksüz bırakma.” Hacı Bedir Ağa bu mektubu alınca Atatürk'le görüşüyor ve dedemin affını sağlıyor. İdam sehpasındayken Atatürk'ün telgrafı gelince dedem kurtuluyor. Fakat akrabalarından Nuri ve Şükrü ağalar idamdan kurtulamıyor... İdamdan dönen Zeynel Ağa ve kardeşleri Türkiye'nin çeşitli yerlerine mecburi iskâna gönderilmekten kurtulamıyorlar. Hem de mecliste, Atatürk'ün yanında bulunan ağabeyleri Hacı Bedir Ağa'ya rağmen kurtulamıyorlar.”

İsmet Sami Turanlı bu iddiasına rağmen Şeyh Sait İsyanı'na katıldığı gerekçesiyle haklarında idam kararı verilen kişilerin arasında Zeynel Ağa'nın

149 Mahmut Akyürekli, **a.g.e.**, s.155.

150 Mahmut Akyürekli, **a.g.e.**, s.83-84.

151 Ergün Aybars, **a.g.e.**, s.267.

152 http://www.mahmutcantekin.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1361:turanlilar-ve-surgun-&catid=44:maziye-yolculuklar&Itemid=65, Erişim Tarihi: 21 Eylül 2018.

ismi bulunmamaktadır.¹⁵³ Şükrü Ağa ise cezasını çekmek üzere Muğla'ya sevk edilirken firar etmiştir. Firar sonrasında Şükrü ve Nuri Ağalar Şapka Kanunu'na sert muhalefet ettikleri, Kürtlerin katledildiğine ve baskı altına alınarak sindirildiğine dair propaganda yaptıkları ve yeni bir isyan çıkartmak istedikleri gerekçesiyle yakalanarak yeniden yargılanmış ve idam cezasına çarptırılarak infaz edilmişlerdir.¹⁵⁴ Ceza almamasına rağmen Zeynel Ağa ve Hacı Bedir Ağa ise Tarsus'a sürgün edilmişlerdir. Bu da Zeynel Ağa ve Hacı Bedir Ağa'nın dolaylı yoldan cezalandırıldıklarını göstermektedir. Nitekim Hacı Bedir Ağa 14-15 Mayıs 1928 gecesi Tarsus'taki çiftliğinde bulunduğu sırada kalp krizi sonucu ölmüş ve Mersin'deki aile kabristanında toprağa defnedilmiştir.¹⁵⁵

153 Aziz Aşan, **Şeyh Sait Ayaklanması**, Sistem Ofset, İstanbul, 1991, s.39-40.

154 Mahmut Akyürekli, **a.g.e.**, s.83-84.

155 **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.III, C.IV, s.402.

SONUÇ

Millî Mücadele'nin Güney Cephesi'nde başarıya ulaşmasında önemli bir rolü olan Hacı Bedir Ağa mücadele'nin henüz başlarında Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyerek bu mücadelenin başarıya ulaşmasında üstün bir gayret göstermiştir. Hacı Bedir Ağa; Binbaşı Noel, Elazığ Valisi Ali Galip ve taraftarlarına destek vermeyerek Malatya üzerine bir sefer yapılmasına engel olmuş ve böylece Sivas Kongresi'nin toplanmasına engel olacak önemli bir harekâtı başlamadan önlemiştir. Bağımsız bir Kürt devleti kurulması yönünde yapılan telkin ve teklifleri reddeden Hacı Bedir Ağa Millî Mücadele yıllarında çeşitli fikirdeki kişilerle temaslarına rağmen Millî Mücadele'yi maddi ve manevi desteklemekten asla vazgeçmemiştir. Millî Mücadele'nin başlarında Hacı Bedir Ağa'nın hem Millî Mücadele taraftarları hem de karşıt-larınca kendi safına çekilmek istenmesi onun farklı saflar içerisinde yer aldığı iddialarını gündeme getirmiştir.¹⁵⁶ Ancak bu iddiaları Hacı Bedir Ağa Antep ve Maraş savaşlarına katılarak ve büyük yararlılıklar göstererek çürütmüş-tür. Ağalık sisteminin yoğun şekilde hissedildiği Adıyaman ve Kâhta başta olmak üzere bölgede asayişin temininden önemli bir rol oynayan Hacı Bedir Ağa uzun süre cepheden cepheye koşarak düşmana karşı mücadele etmiştir. TBMM'nin bir üyesi olarak uzun süre cephede silah arkadaşlarıyla mücadele eden Hacı Bedir Ağa verdiği kayıplara ve yaralanmasına rağmen mücadeleden asla geri durmamıştır.

Hacı Bedir Ağa TBMM'nin ilk döneminde Malatya milletvekili olarak seçilmiştir. Ancak Güney Cephesi'ndeki fiili mücadelesi sebebiyle uzun süre Meclis çalışmalarına katılamamıştır. Millî Mücadele'de özellikle Antep ve Urfa savunmasına yaptığı katkılar bölgede savaşın kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır. Cephedeki başarıları yanında TBMM'de ilk üç dönem milletvekilliği yapan Hacı Bedir Ağa TBMM tarafından kırmızı- yeşil kurdeleli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Doğrudan toprakları işgale uğramamış olmamasına rağmen Hacı Bedir Ağa ve Adıyamanlılar Millî Mücadeleye büyük bir destek vermiştir.

Hacı Bedir Ağa'nın okuma-yazma bilmemesinden dolayı İsmet İnönü tarafından üçüncü dönem milletvekili seçimlerinde aday gösterilmemiştir. Bu durumu öğrenen Mustafa Kemal Paşa'nın araya girmesi ile Hacı Bedir Ağa Kars'tan aday gösterilmiş ve yeniden milletvekili seçilmiştir. Bu durum

156 İskender Oymak, a.g.e., s. 47.

Atatürk'ün "Okuma yazma bilmeyenin milletvekili olamayacağına dair yasa-ya, sırf Hacı Bedir Ağa'yı istisna tutmak amacıyla, "El gayrı Hacı Bedir Ağa" ibaresi" eklendiğine dair yaygın bir kanıya sebep olmuştur. Ancak Meclis tutanaklarında ve kanun maddelerinde bu ibarenin geçtiği bir metne rastlanılmamıştır. Kişiyi özel kanun düzenlemesinin olamayacağı da göz önüne alındığında bu bilgi bir iddia olmanın ötesine geçmemektedir. Ayrıca 1927 seçimleri Nisan 1923 tarih ve 320 sayılı seçim yasası çerçevesinde yapılmıştır. Bu kanun metninde okuma-yazma bilmeyenlerin milletvekili seçilemeyeceklerine dair bir ibare bulunmamaktadır.¹⁵⁷ Dolayısıyla bahsedilen bu okuma-yazma bilme şartının bir prensip kararı olarak alınmış olması gerekir. Mustafa Kemal Paşa'nın da Hacı Bedir Ağa'yı ancak bu prensip kararı dışında tuttuğu söylenebilir.

Hacı Bedir Ağa hiçbir zaman bağımsız bir Kürt devleti kurulmasından yana olmamıştır. Bu yüzden Şeyh Sait İsyanı'na herhangi bir şekilde destek vermemiştir. Ancak kardeşi Zeynel Ağa, damadı Şükrü Ağa ve bazı akrabalarının adı isyanda geçmiştir. Bu kişilerden bazıları Şark İstiklal Mahkemesi tarafından yargılanmış ve bazıları ceza almıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın yakın arkadaşı olmasına rağmen bu durum Hacı Bedir Ağa'nın ailesi ile birlikte Tarsus'a sürgüne gönderilmesine sebep olmuştur. Yaşadığı bu zor duruma rağmen Hacı Bedir Ağa ölünceye kadar Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı kalmıştır.

157 TBMM Zabıt Ceridesi, D.I, C.28, s.373.

KAYNAKÇA

Resmî ve Süreli Kaynaklar

ATASE Arşivi, ATAZB, K. No: 10, G. No:54, B. No: 54-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. No:814, G. No:215, B. No:215-1.

ATASE Arşivi, İSH, K. No:937, G. No:174, B. No:174-1.

BCA, Dosya No:7895, Fon Kodu 30.00.00.0 Yer No:74.487.5

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Hür Fikir.

Takvim-i Vekayi.

TBMM Arşivi Mamûratü'l Aziz Vilayeti Malatya Livası Seçim Mazbatası.

TBMM Zabıt Ceridesi.

Kitap ve Makaleler

Akyürekli, Mahmut, **Şark İstiklal Mahkemesi**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2004.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, (Der. Hulusi Turgut), İstanbul 2010, s.77- 78.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, MEB Yayınları, İstanbul 2001.

Aşan, Aziz, **Şeyh Sait Ayaklanması**, Sistem Ofset, İstanbul 1991.

Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Ayraç Kitapevi, Ankara 2009.

Cengiz, Mehmet Ali, **Mondros'tan Cumhuriyet'e Malatya**, Malatya 2000.

Çoker, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi**, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Demirel, Ahmet, **Birinci Mecliste Muhalefet**, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

_____, **İlk Meclis'in Vekilleri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

Doğan Hamdi, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

Doğan, Hamdi, "Millî Mücadelede Adıyaman ve Çevresi", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2012 11(2), s.555-585.

Durmuş, Aynur, "Millî Mücadele Yıllarında Diyarbakır'da Kürdistan Devleti Kurulması Çalışmaları ve Malatya Mutasarrıfı Bedirhanî Halil Ramî", **Millî Mücadele'de Güney Bölgesi Sempozyumu: Bildiriler; Gaziantep, 25-27 Aralık 2013**,/Yay. Haz.: Erdem Ünlen vd. - Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2015, 369-402.

Ertürk. Yaşar, **Büyük Oyunun Eski Perdesi Doğu, Güneydoğu ve Musul Üçgeni (1918- 1923)**, İstanbul 2007.

İnönü, İsmet, **Hatıralar: Cumhuriyetin İlk Yılları (1923-1938)**, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul 1998.

Karabekir, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1960.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Yayınları, Ankara 2000.

Lohanizade, Mustafa Nurettin, **Gaziantep Savunması**, Kastaş Yayınları, İstanbul 2011.

Oymak, İskender, **XX. Yüzyıl Malatya Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1997.

Özçelik, İsmail, **Millî Mücadelede Güney Cephesi (Urfa)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Öke, Mim Kemal, **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu 1918-1926**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992.

Pekdoğan, Celâl, **Millî Mücadelede Malatya ve Çevresi (Demografik, İdarî, Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Açından) 1918-1922**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 1992.

Söylemez, Faruk, **Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi: Rişvan Aşiret Örneği**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2011.

Şahin, Mehmet Serkan, **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Malatya Teşkilatı (1923- 1950)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008.

Yıldırım, M. Şefik, “Kâhtayı Tanıtalım”, **Hür Fikir**, 30 Aralık 1969, S 370.

Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, MEB Yayınları, İstanbul 2001.

Türk İstiklal Harbi Dördüncü Cilt Güney Cephesi, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Online Kaynaklar

<https://abdullahayan.wordpress.com/2008/01/24/haci-bedir-aga-dan-dengir-firata/>

<http://www.haber7.com/yazarlar/atilgan-bayar/427234-namus-gununde-ayintaba-kosan-kurt-beyi-kadar-yurtsever-miyiz>

<https://m.bianet.org/bianet/siyaset/126097-hakim-kurtce-bilmiyorsa-tercumanla-sorunu-cozsu>

Kawa Demircioğlu, “Reşwanlara Bağlı Aşiret Kolları”, <http://www.kah-tahaber.com/?reswanlara-bagli-asiret-kollari-2234y.htm>

Şamil Tayyar, “Atatürk, İnönü'ye neden kızdı?”, http://www.iyibilgi.com/haber.php?haber_id=74425

http://www.mahmutcantekin.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1361:turanlilar-ve-surgun-&catid=44:maziye-yolculuklar&Itemid=65

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html

